

KENT ZETTERBERG:

Aspekter på den svenska frihetstraditionen

Professor Sten Carlssons artikel om den svenska frihetstraditionen visar hur viktigt det historiska långsiktsperspektivet är i denna fråga. Hans uppdelning i olika frihetsbegrepp som fysisk frihet, nationell frihet och andlig frihet liksom "bondefriheten", vilken måste ses som särpräglad för den svenska utvecklingen sedd mot en europeisk bakgrund, är mycket värdefull. Balansgången mellan individens rättigheter och statens/statsmaktens krav har alltid varit central i den svenska utvecklingen och fått sitt främsta uttryck i rättsstatsidén. Här ingår Sverige i en allmän västeuropeisk utveckling där dock Sverige, som professor Carlsson visar, uppvisar en del originella drag. När det gäller den nationella friheten har statsmaktens krav i krig och orostider givetvis varit överordnat, helt enkelt därför att man måste hålla ihop mot hotet och trycket utifrån. Den starka statsbyråkratin och den lutherska ortodoxin har även i normala tider spelat en stor roll som normgivande för olika befolkningsgrupper. I detta sammanhang bör man inte glömma bort att den svenska statskyrkan än i dag är den största lutherska kyrkan i världen och att den svenska statsförvaltningen fick en fast organisation redan på 1600-talet och tjänade som ett mönster för många andra länder, bl a Peter den stores Ryssland.

När det gäller att analysera den svenska frihetens (friheternas) ursprung och innehåll under skilda tidsepoker är detta of-

ta svårt att lösa metodiskt och teoretiskt; kort sagt för vetenskapliga undersökningar är detta klassiska tvisteområden där många skilda åsikter har luftats på basis av en bred forskning inom olika ämnesområden. Ett exempel är den svenska författningsutvecklingen, där många forskare, med Fredrik Lagerroth i spetsen, främst har betonat att det rört sig om en originell, inhemska utveckling med frihetstidens parlamentarism (ståndervälde) och 1809 års regeringsform som tydliga exempel. Andra har valt att peka på inspirationen från utlandet, främst Frankrike och USA. (Inflytandet från den nya republiken USA och dess författning är t ex sannolikt underskattad.)

Den svenska bondefriheten är ett mycket viktigt inslag i den svenska historien och har på många sätt varit bestämmande för den relativt fredliga inhemska utveckling som vårt land har haft. Även den gamla tryckfrihetstraditionen från frihetstiden och framåt – även om den periodvis varit hotad – och den jämfört med många andra länder goda undervisningen och läskunnigheten i äldre tider, har varit viktiga inslag i den svenska frihetstraditionen. Kyrkan, lokalsamhället och staten gav medborgarna för sin tid goda möjligheter att odla egen jord, få viss utbildning och få sina rättigheter tillgodosedda, vilket stimulerade en demokratisk frihetsutveckling – långt innan den politiska demokratins tid på 1900-talet. Den svenska friheten är rotad i god jord.